

crkva u svijetu

godina XVIII • broj 3 • split • 1983

DUHOVNA SUDBINA ČOVJEKA

Urednik

Duhovno određenje čovjeka

Čovjek se od pamtivyjeka susreće sa svojim životnim nemirima i duhovnim aspiracijama. I koliko god osjećao da je osoban i jedinstven, u sebi doživljava stanovitu dvojnost, uvjetno rečeno: svoju tjelesnu i duhovnu stvarnost. Uviđajući taj »rascjep«, stari su mislioci vrlo rano počeli govoriti o ljudskom dualizmu, o duši i tijelu kao osnovnim komponentama ljudskog bića. Iako je Biblija češće uzimala sliku jedinstva, jedinstvene ličnosti, kad je riječ o čovjeku, rano je kršćanstvo, a s njim i cjelokupna kršćanska povijest i kultura, pod utjecajem filozofskih shvaćanja, preuzelo slikovitost dualističke vizije, podržavajući u njoj svoju temeljnu istinu: da je čovjekov bitak duhovne naravi.

Bilo bi pogrešno zanemarivati konkretnost ljudskog bića, njegove nemire i probleme, tjeskobe i egzistencijalnu stvarnost; pa ipak, baš zbog tih tjeskoba i problema, dobro je i korisno, bar s vremena na vrijeme, poći dublje u sržnu problematiku, u korijenje naše egzistencijalne trpkosti i bitne odrednice naše vremenite i sudbinske upitnosti. Trebalo bi, očito, češće »zaviriti« u ljudsku intimu, da bi se osjetili duh i duša ljudske ličnosti, jer oni su, u stvari, jezgre i odrednice naših osobnih i zajedničkih problema i njihovih rješenja.

Možda pod hipotekom prošlosti i kojekakvih zamagljivanja neki još uvijek krivo shvaćaju duhovno vrednovanje čovjeka; kao da se time odmah isključuje ona druga strana ljudske stvarnosti, koja je u svojoj opipljivosti najosjetljivija. Moramo stoga odmah upozoriti da ovdje tako ne mislimo. Naprotiv, kad ističemo duh i duhovne vrednote u društvenom životu, činimo to u cilju »totalnog čovjeka«, radi kompletne »ljud-

skosti«, u kojoj je ono duhovno osnova i zalag ljudskoj osobnosti i neophodnoj »ravnoteži« odnosa u čovjeku i društvu.

Svjesni smo — i to ćemo naglasiti — da je čovjek jedinstven u najvećoj mjeri osobnog jedinstva. Duhovno u čovjeku prožima tjelesno, tjelesno surađuje s duhovnim u svemu našem radu i životu. Jedinstven je princip našega djelovanja i naše sudbine. Nema stoga u ljudskom zvanju i djelovanju nekih samo-duhovnih kao što nema ni samo-tjelesnih akcija i reakcija. Zbog toga treba podržavati kompletnog čovjeka, cjelovitu ličnost, sve njegove faktore i snage. A duh, duhovnu stvarnost, kao svjesni i odgovorni elemenat, treba na poseban način danas isticati, u prvom redu zbog toga što je u dobroj mjeri danas potcijenjen i zapostavljen. Naime, sve više zaboravljamo da je sudbina duha i naša sudbina . . .

Ma što tko mislio, čovjek je bez sumnje duhovno određen. Duh zapravo čini čovjeka čovjekom. I shvatili ga mi bilo kako, on je osnovni movens i sudište svih naših akcija i reakcija, sudbine i života.

Zahvaljujući duhovnoj prirodi svojega bića, čovjek sređuje i uređuje svoj život i svoj svijet, jednako kao što ga svojim duhom i duhovnom stvarnošću nadmašuje i transcendirira. U toj ambivalentnosti duha, u jedinstvu bića, čovjek je istodobno dijete zemlje i baštinik neba, posjednik ovovremenske stvarnosti i eshatološke budućnosti. U tim koordinatama čovječjeg povijesnog i sudbinskog određenja kreću se i religiozne perspektive.

Konflikti i nesporazumi

Na žalost, povijest ljudske misli prate mnoge nesuglasice i nesporazumi baš kad je riječ o toj najvažnijoj istini ljudske stvarnosti. Pod utjecajem društveno-povijesnih kretanja, egzistencijalnih potreba i životnih nedaća, čovjek se mučno borio i bori za svoj opstanak. U toj borbi je često izgarao i izgara za golu egzistenciju. To su materijalističke teorije iskoristile i do te mjere uopćile da su nerijetko sve životne i povijesne potrebe i procese svodile na materijalnu i materijalističku osnovu. Duh je stoga reduciran na pretpostavku, fikciju, nadgradnju. Naše vrijeme, na žalost, u tome prednjači.

Takva stajališta, shvaćanja i zaključci vodili su i vode — možda i nehotiči — do osiromašenja duha i duhovne stvarnosti u svijetu. Naravno, to duhovno osiromašenje čovjeka i društva ne pogađa samo religiju i religiozne perspektive, vjeru, kako mi obično kažemo; ono u biti pogađa čovjeka, njegovu djelatnost, odnose i, konačno, društvo u cjelini. Jer, ako je sudbina čovjeka i njegova djela duhovno određena, onda je jasno da se ne možemo iznevjeriti zakonima duha, zanemariti ga i zapostaviti, a da taj svoj promašaj praktično ne osjetimo.

Zatvaranje ljudskog bića i njegove sudbine u uske granice imanencije, u svojevršno materijalno i materijalizirano poimanje čovjeka podgriza duhovno korijenje ljudskoj transcendenciji i s njom svim transcendentnim vrednotama i obavezama čovjeka. Čovjek se nužno zatvara u svoj uski krug biologizma, u stvari osobnog doživljaja i instinkta; materijalizira se i, naravno, depersonalizira.

Suvišno bi bilo ikoga prekoravati. Ali je nemoguće zatvarati oči pred golim činjenicama. Duhovne su vrednote danas očito zanemarene i na čudan način »potisnute« iz čovjeka i društva, kao nešto sporedno i suvišno, da ne kažemo štetno i opasno. Kako drugačije shvatiti sve ovo što se zbiva i događa u svijesti i praksi, u standardu i kulturi, u čovjeku i svijetu?

Materijalizirano vrednovanje čovjeka pridonosi da se sve vrednuje kroz taj isti kriterij. Smisao za duhovno i idealno, za opće, zajedničko, i transcendentno, za etičko i religiozno — s takvim vrednovanjem jenjava i opada. Čemu se onda čuditi što suvremenim svijetom vladaju nasilje, korupcija, prevara, droga, nepravda i rat?

Ne želimo time naše vrijeme potcijeniti; no ne možemo ga jednostavno pohvaliti. Svjedoci smo, npr., zavidnog materijalnog razvoja i napretka u suvremenom svijetu. Ali smo, istodobno, suvremenici razornih snaga i surovih nepravda. Unatoč tolikim uspjesima duha, duhovno smo toliko osiromašeni da često i ne vidimo u čemu je problem.

Naime, čovjek sve više postaje duhovni robot, sluga i rob vlastitih želja i otkrića. Slijepe moći i nagonske sile prijete da zavladaju njegovim duhom. Naša je povijest i stvarnost zbog toga puna paradoksa. Dok se s jedne strane čovjek toliko uzdiže i veliča, ili dok njegov duh tako zanosno otkriva tajne prirode, pronalazi nova pronašašća, dotle se istodobno taj isti čovjek zlorabi i terorizira, odnosno njegov se duh zapostavlja do te mjere da, u stvari, u svom intimnom pozivu i funkciji vlastite izgradnje — sve više kržlja. Drugim riječima, zapostavlja se duhovna formacija čovjeka i društva u cjelini. Kao da se zaboravlja da je duhovna strana ljudskog bića temeljna podloga i jamstvo boljeg svijeta i pravednije budućnosti.

Biološko-fizičke sile ili snaga duha?

Koliko god mi željeli naglasiti ljudsko jedinstvo, u pojedinim ga analizama moramo »razdvajati«, kako bismo bolje uočili razlike i opasnosti pre naglašavanja pojedinih segmenata. Stoga, dok govorimo o duhu i duhovnim vrednotama, ne mislimo ništa pod tim na bahatost i terorizam duha. Naprotiv, važna je u čovjeku njegova humana ravnoteža i trajno duhovno pročišćavanje, tj. duhovna izgradnja i odgajanje.

U toj perspektivi potrebno je prihvatiti čovjeka u cjelini, sa svim njegovim stvarnostima i potrebama. Ne treba zanemariti egzistencijalnu problematiku. No baš jer je ne želimo zanemariti, valja istaknuti važnost i izgradnju duhovnih snaga u čovjeku. Ključ je naše sadašnjosti i budućnosti u njihovim rukama. Kako ih izgradimo, tako će nam svojim svjesnim radom i uzvratiti.

U naše se doba očito javljaju krucijalna pitanja, koliko s obzirom na sudbinske upitnike čovjeka kao razumnog bića, toliko i s obzirom na konkretnu životnu problematiku ljudskoga tu-bitu. Svjedoci smo različitih opcija, shvaćanja i ideologija. Neosporno je da uz humane primjere i stvarne vrednote ima mnogo sebičnoga, instinktivnoga, subjektivnoga... Jesu li to plodovi otuđenja ili razotuđenja? Drugim riječima:

Je li etičko ponašanje i humano prihvaćanje obaveza i dužnosti puka mašta ili društvena perspektiva? — Mašta, odgovorit ćemo, ako čovjeka reduciramo na njegove biološko-fizičke instinkte, na njegovu, kako neki shvaćaju, »prirodno« biće; — perspektiva, ako prihvatimo i revaloriziramo duh i duhovne snage kao temelj i regulator potpunije osobnosti i etičnijeg svijeta.

Držim da bi trebalo isticati duhovnu »prirodnost« čovjeka. Jer, kao što je prirodno da osjećamo potrebu za hranom, tako je jednako prirodno da, na drugoj razini, osjećamo potrebu za socijalnom pravdom, odnosno, u drugom smislu, potrebu za lijepim, istinitim, religioznim... Nije samo prirodno da čovjek egzistira i u tom opstojanju instinktivno postupa i reagira; prirodno mu je također da ima svoj um i razum, svoju svijest i savjest, svoj etikum i svoje obaveze! To se, znamo, ne zasniva na pukom biologizmu, na materijalnoj postavci i podlozi, nego na duhovnim agensima ljudskog bića. Taj je duhovni agens pisao i pisat će sudbinu čovjeka i čovječanstva.

Poziv i uloga Crkve

Ne možemo vjerovati da će duh izdati čovjeka, da će ga slijepe sile nadvladati ili da će on, konačno, zakazati. No to nipošto ne znači da mi danas možemo stati skrštenih ruku. Jer, čovjek nije samo danost; on je i zadanost: projekt i zadatak koji mora sam graditi. Potrebno mu je duhovno se uzdizati da bi čuvao i sačuvao ravnovjesje svoga bitka, da bi odgovorio svojoj dužnosti i svome pozivu. Možda danas više nego ikada, zato što se u naše doba pomiče i mijenja kriterij vrednovanja na štetu stvarnih vrednota.

Možda se još uvijek duhovna komponenta i snaga duha dobrano osjećaju i iskreno poštuju kad je riječ o društveno-etičkoj stvarnosti u svijetu i društvu. Ali, da bi ta društveno-etička stvarnost bila plodnosna, treba je podržavati; u jednu riječ, treba čovjeka u tome odgajati i duhovno uzdizati. Držim da je to trajni poziv i uloga religija kao institucija i vjere kao osobnog stajališta; to je i danas poziv i uloga Crkve. U tom smislu i ona se treba još više zalagati i svoja eshatološka svjedočenja što čvršće s konkretnim životom povezivati. Revaloriziranjem duha i duhovnih vrednota i samu će sebe revalorizirati. Jer, i njezina je sudbina — duhovna sudbina čovjeka.

LE DESTIN DE L'HOMME

Résumé

Dans cet article de fond notre rédacteur en chef part de la position que l'esprit détermine le destin de l'homme. Il résume la situation actuelle et constate que la fermeture de notre destin dans les limites matérielles et matérialisées ronge les racines spirituelles et empêche l'homme dans son vraie épanouissement. Pour cela il relève les valeurs spirituelles et les pose au premier plan dans notre vie.